

g
Og

Materiallista, rapport

Arkivhandlingar se resp undersökning

Negativ, sned:

Kontaktkopior:

Negativ, torn:

Unr:

Fotoplaner:

Fotokarta, neg:

Fotokarta, kopia:

Ritningar:

Dnr: 5027/88 och 6870/89
Undersökningsplats: Ög, Borgs sn,
Herrebro, stg 6303
RAÄ 51

Grävningssledare: se resp undersökning

År: 1988, 1989 och 1992

Konto: se resp undersökning

Antal rapporter i ärendet: 3 (dnr 5027/88)

2000-07-25 beslut ML
fynd tillföres SHM aa SB

Antecknat i fornreg.
Ög, Borgs & Lots sn
RAÄ m.51 980201/10

1995-05-05 beslut FR/DB
fynd i FHR.
Till SHM

Övrigt:

2000-07-24 beslut ML
fynd tillföres SHM a.a. SB

1994-06-21 beslut UV-HK/KT...

Fynd se resp und	Ja	Nej
Föremålsfynd	☐	☐
Osteologiskt material	☐	☐
Analysprover	☐	☐

Kopia till:
La i Östergötlands län
Läa i Östergötlands län
Uppdragsgivare Vägverket, Östergötlands län,
Linköping

Exp den: 940519 Signum: CR

Innehåll

Teckenförklaringar — Planer		Teckenförklaringar — Profiler	
+ 0,00	Nivåsiffror		Vegetationsskikt
	Schaktgräns		Kol
	Övriga lager		Obrända ben
	Berg i dagen		Bränd lera
	Sot- eller mörkfärgning		Slagg
	Grop		Skärvig och skörbränd sten
	Härd, härdgrop		Sten
	Stolphål		Kulturlager, avsatt lager
	Stolphål,stensatt		Lera, mjäla
	Sten		

Faktaundersökning: Ragnhild Fernholm och Kristina Lamm

Redigering: Kerstin Öström och Soili Franzén

Översättning: Jacqueline Taffinder

Renritning: Mari-Anne Grönwall och Eva Crafoord

Teckningar: Jonas Wikborg

Grafisk form och layout: Soili Franzén

Omslag: Foto av Rikard Hedvall, hällristningarna av Mari-Anne Grönwall, grafisk form av Soili Franzén

Utgivning:

Riksantikvarieämbetet, Byrån för arkeologiska undersökningar, UV Linköping

Distribution:

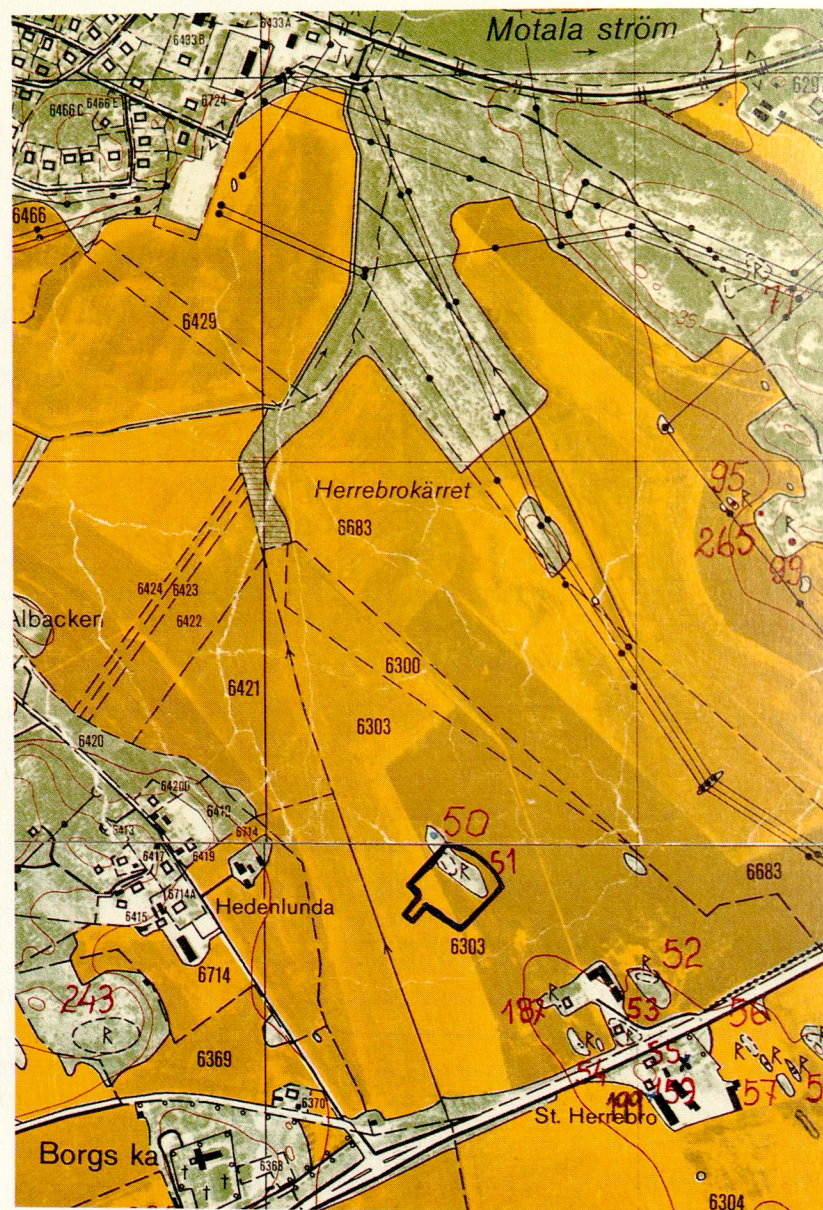
Riksantikvarieämbetet, Byrån för arkeologiska undersökningar,
Box 5405, 114 84 Stockholm

© Riksantikvarieämbetet 1994

ISSN 0348-9175 ISBN 91-7192-900-2

<i>Inledning</i>	5	Bilagor 1-5	
<i>Bakgrund och målsättning inför slutundersökningen</i>	7	Seminariegrävning 1992 (Bil 1)	63
Topografi och fornlämningsmiljö	8	<i>Inledning</i>	65
<i>Hällristningslokalen RAÄ 51</i>	11	Målsättning och metod	65
Metod	11	<i>Undersökningsresultat</i>	67
Dokumentation	18	<i>Fynd</i>	71
<i>Flyttning och borttagande av hällristningarna (av Rikard Hedvall)</i>	33	Metall	71
Fältarbetet	35	Glas	71
Resultat	43	Flinta och brynen	71
<i>Undersökning av anläggningar och kulturlager</i>	45	Keramik	72
<i>Fynd från marknadsplatsen</i>	53	Ben	72
Brons och järn	53	Datering	72
Glas	54	¹⁴ C-analys	72
Keramik	55	<i>Diskussion</i>	72
Benföremål	55	<i>Sammanfattning</i>	73
Slagg	56	<i>Summary</i>	74
Sten	56	<i>Tekniska och administrativa uppgifter (Bil 2)</i>	75
Sammanfattning av fynden	56	<i>1988-1989 års undersökningar</i>	76
<i>Analysresultat</i>	57	<i>1992 års seminariegrävning</i>	76
¹⁴ C-analys	57	<i>Hällristningsytor (Bil 3)</i>	77
Pollenanalys	57	<i>Anläggningslista (Bil 4)</i>	87
Osteologisk analys	58	<i>Fyndlista (Bil 5)</i>	95
<i>Diskussion och tolkning</i>	59		
<i>Sammanfattning</i>	60		
<i>Summary</i>	61		
<i>Referenser</i>	62		

Fig 1. Ekonomisk karta över Herrebroområdet. Undersökningsområdet med fornlämning 51 är markerat. Ekonomiska kartans blad 8G 9d och 8G 8d. Skala 1:10 000. Godkänd ur sekretessynpunkt för spridning. Lantmäteriverket 1994-03-07.

Inledning

Under tiden den 12 september – 18 november 1988 samt den 24 april – 2 juni 1989 undersökte Riksantikvarieämbetet, byrån för arkeologiska undersökningar, UV Linköping, ett 5 600 m² stort område 300 m nordväst om Stora Herrebro gård, vid RAÄ 51.

Undersökningen utfördes med anledning av ändrad sträckning av E4:an mellan Lövestad och Norrköping. För undersökningskostnaderna svarade Vägverket, Vägförvaltningen i Östergötlands län. Ansvarig för undersökningen var Karin Lindeblad.

Under nio dagar i november 1989 borttogs ett mindre antal hållristningar som direkt skulle komma att beröras av vägbygget. Ansvarig för dokumentationen av detta var Rikard Hedvall.

Sommaren 1992 gjordes ytterligare en undersökning, denna gång i samarbete med arkeologistudenten i Linköping (se bilaga 1, s 63ff).

Linköping i mars 1992
Karin Lindeblad & Ann-Lili Nielsen

Fig 2. Flygbild över undersökningsområdet. Bilden är tagen från nordost. Borgs kyrka syns mitt i bilden. Undersökningsområdet med en tidigare känd fornlämning, RAÄ 51, en hållristningslokal, är markerat. Foto av Jan Norrman.

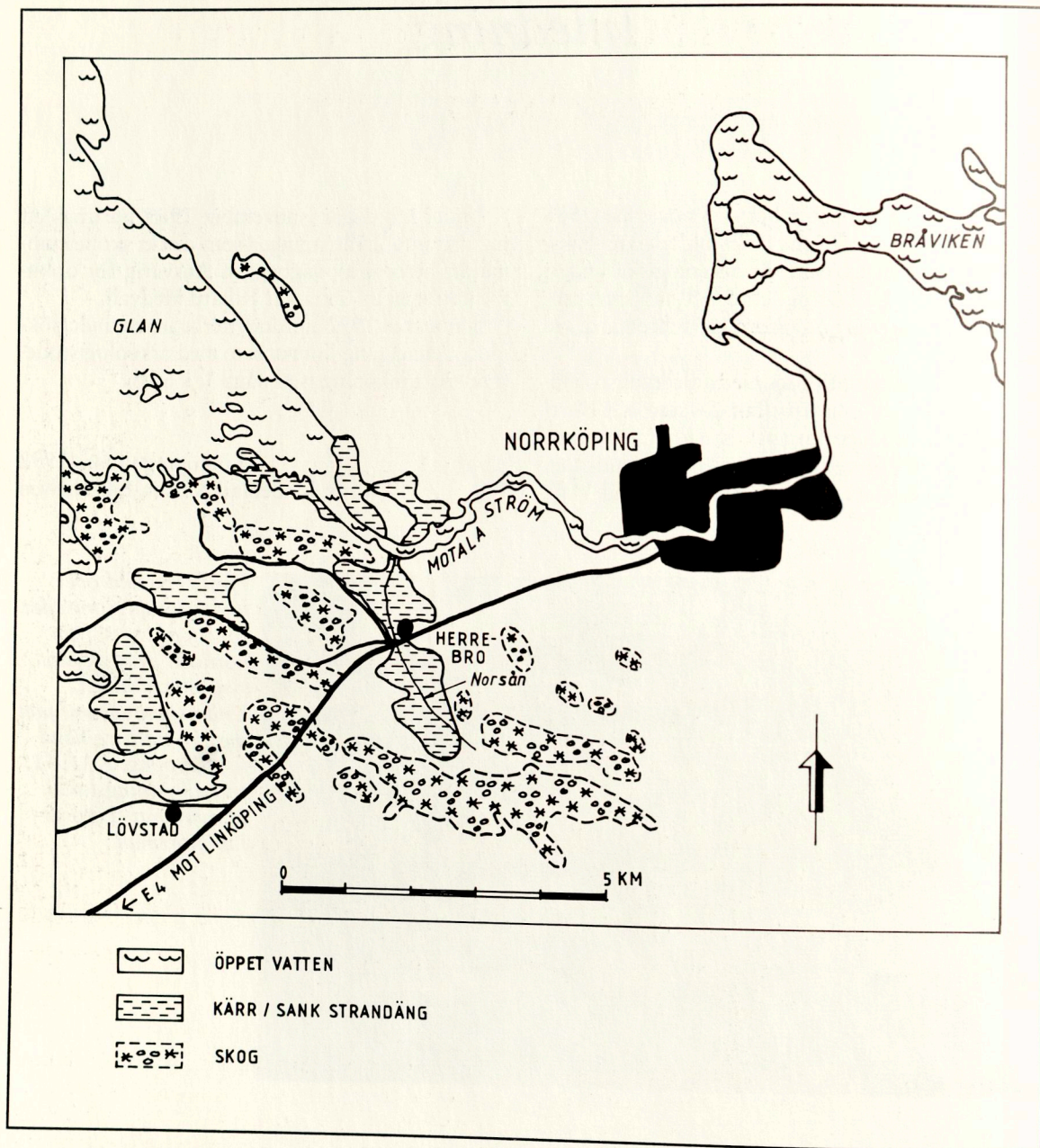

Fig 3. Vatten- och landvägar vid tiden för marknadsplatsen. Utdrag ur Topografiska Kårens och Generalstabens karta över Sverige 1877. Renritning av Mari-Anne Grönwall.

Bakgrund och målsättning inför slutundersökningen

Herrebro

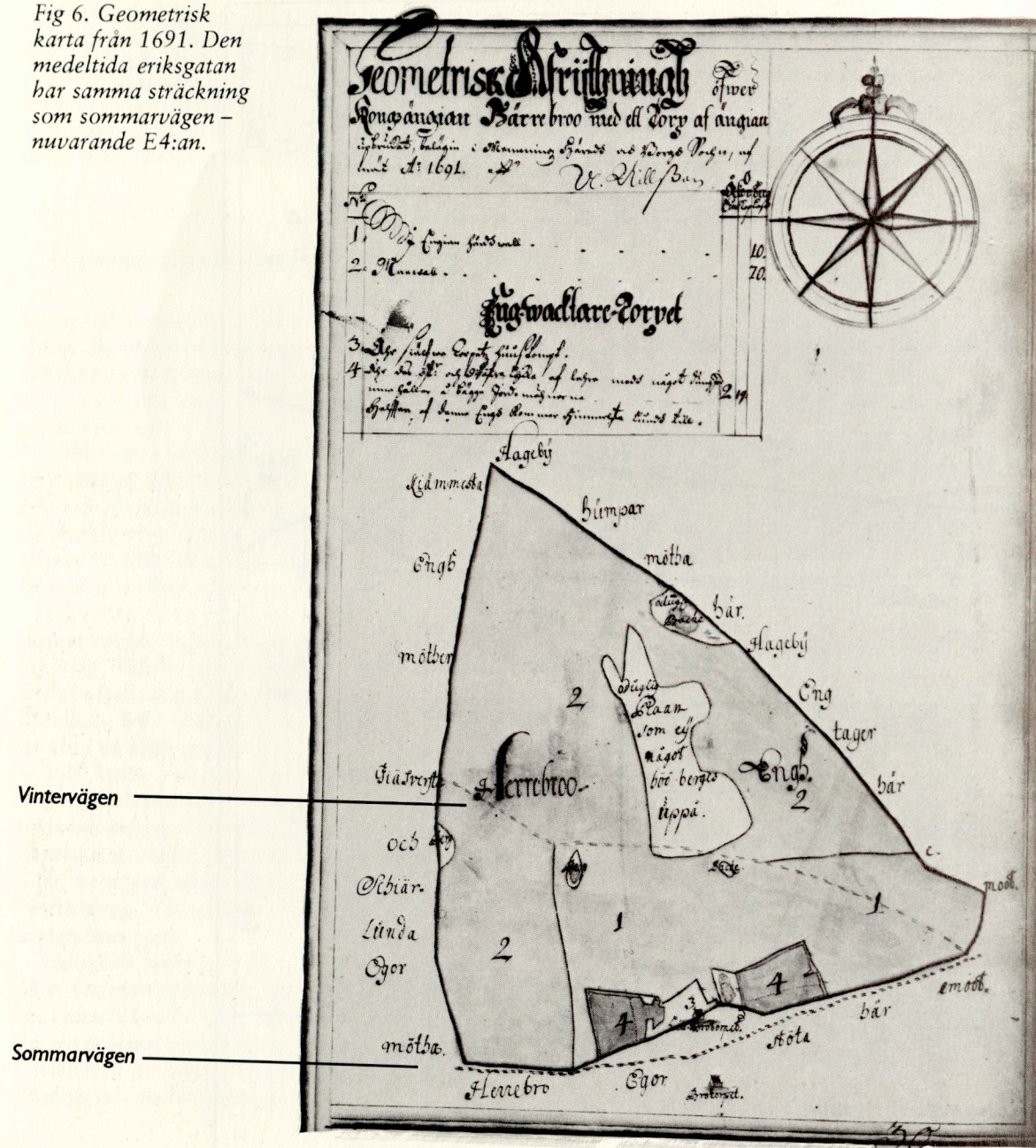

Fig 4. Herrebro ligger i närheten av Borgs nya kyrka strax väster om Norrköping. I bildens övre högra hörn syns sjön Glan. Foto av Jan Norrman.

Vid provundersökningen i maj 1988 påträffades anläggningar av boplatsskäraktar sydväst om hällristningslokalen samt ett kulturlager som var upp till 0,3 meter tjockt och innehöll rikligt med kol och skärvig sten. I kulturlagret gjordes fynd av förhistorisk keramik, ett bryne och djurben. Keramikerna gick inte närmare att datera. Nordost om hällristningslokalen påträffades inga anläggningar.

Det förväntade grävningsresultatet inför slutundersökningen 1988 var att kulturlagret och anläggningarna skulle gå att relatera tidsmässigt till hällristningslokalen. Därför var målsättningen i ett inledande skede att studera boplatsskärans inre struktur och kulturlagrets karaktär. De daterbara fynden från kulturlagret var dock från yngre järnålder. Dessutom visade det sig att undersökningsområdet

Fig 6. Geometrisk karta från 1691. Den medeltida eriksgatan har samma sträckning som sommarvägen – nuvarande E4:an.

Hällristningslokalen RAÄ 51

Metod

Området banades av med maskin. I åkermarken togs hela ploglagret bort, med undantag av en profilbänk som sparades vinkelrätt från impedimentet med hällristningarna ner mot kärret. På impedimentet togs vegetationsskiktet bort med maskin.

Bergspartierna med hällristningar torvades av för hand och med tryckluft.

Hällristningsytorna dokumenterades i plan i skala 1:10 och ritades på transparent plast i naturlig storlek.

Som hjälpmedel för tolkning av grunt huggna och svårtolkade figurer användes frottage, en typ av kalkering på papper.

Fig 7. Flygfoto över undersökningsområdet mot nordväst. RAÄ 51 vid Herrebro, 8G NV. Foto av Jan Norrman.

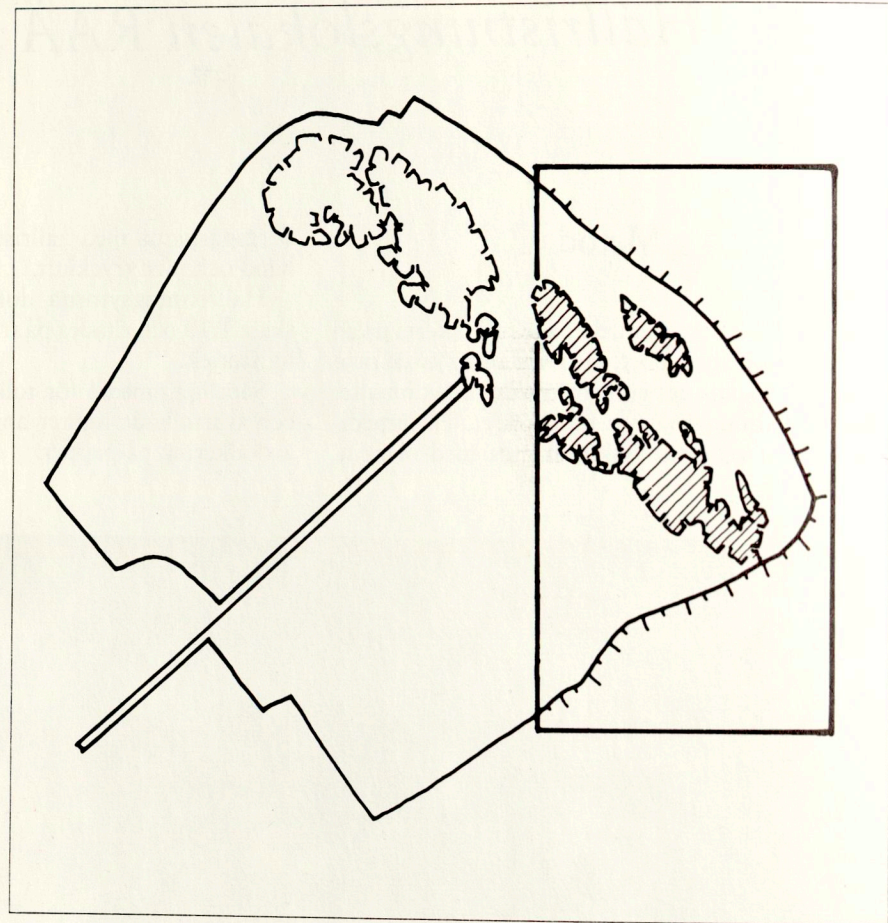
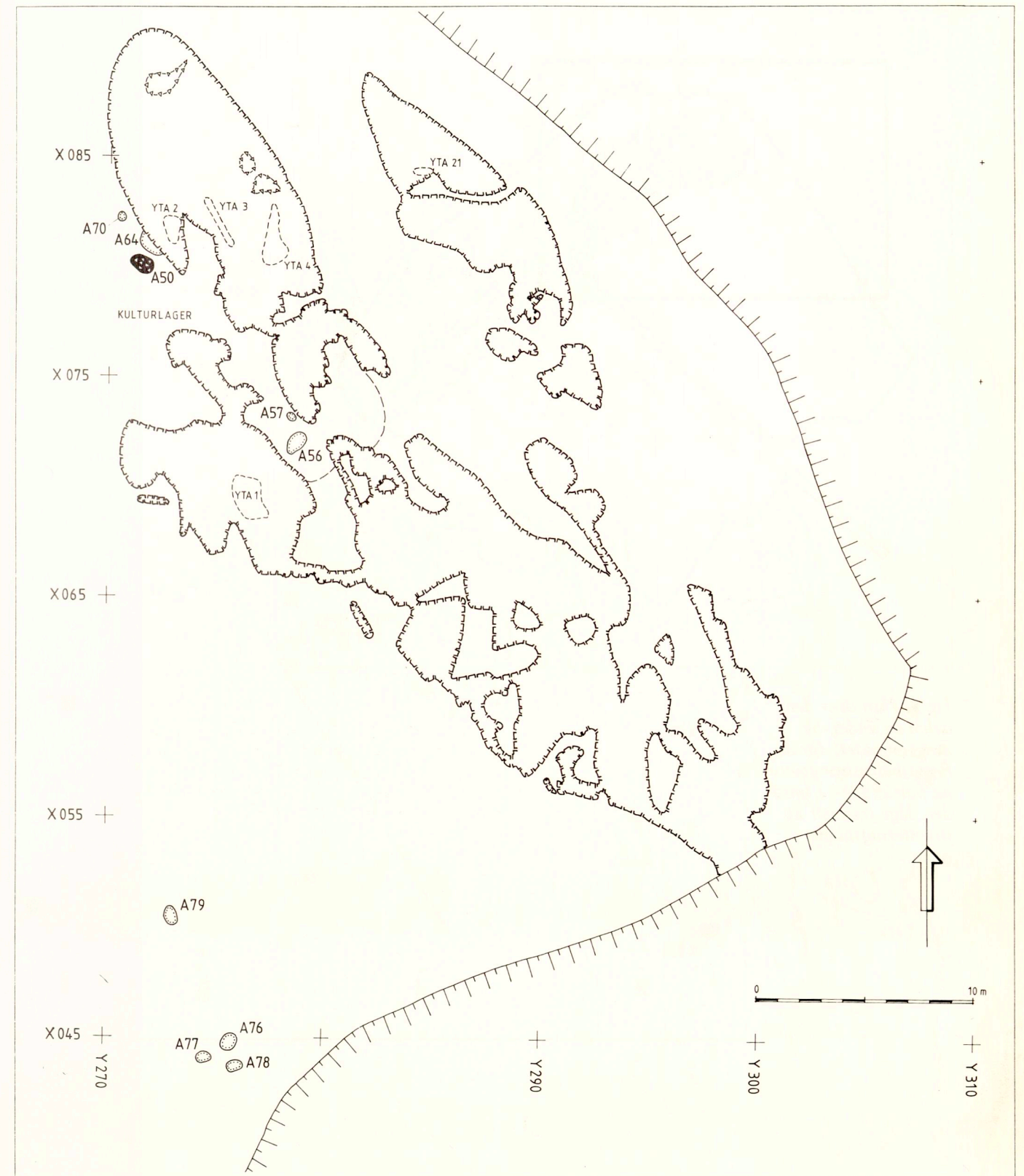

Fig 8. Planen på motstående sida visar den delen av undersökningsområdet, där ristningsytorna 2, 3 och 21 påträffades. På nästa uppslag, fig 9, syns fortsättningen på hällristningsområdet. Ovan en orienteringsplan.

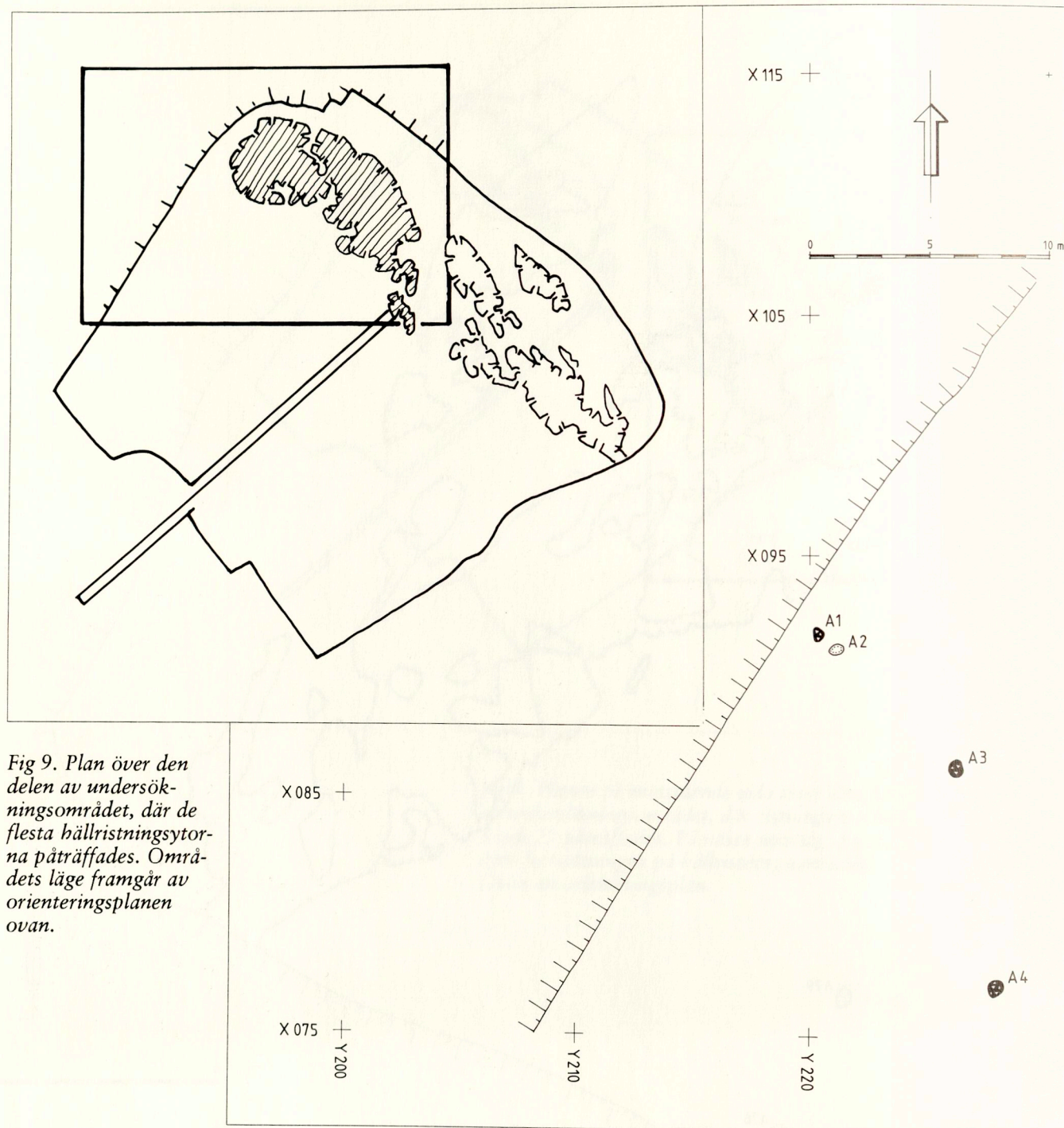
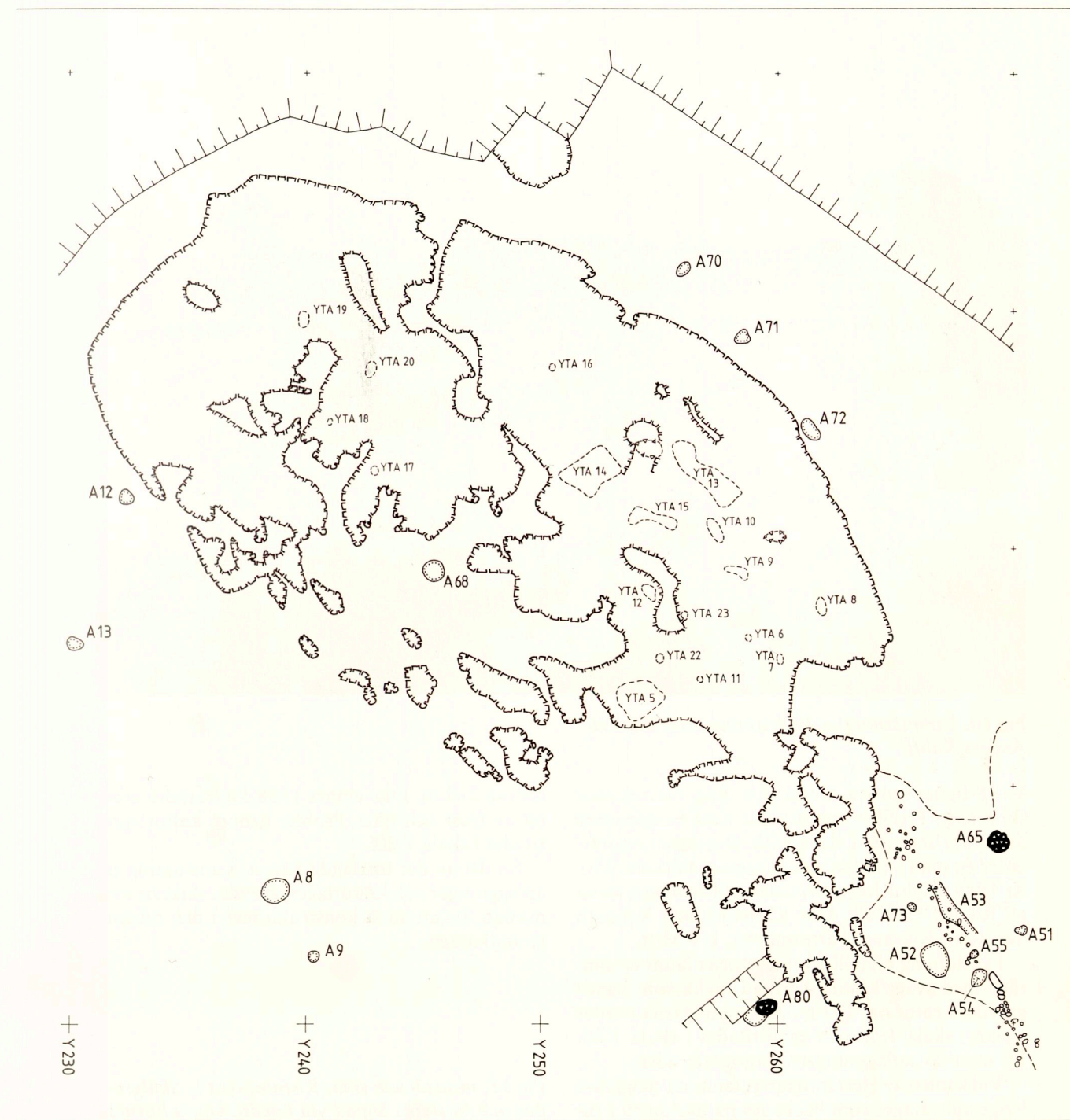

Fig 9. Plan över den delen av undersökningsområdet, där de flesta hållristningsytor påträffades. Områdets läge framgår av orienteringsplanen ovan.

Dokumentation

Arbetet med registrering av hållristningarna gjordes under 1988 års grävningssäsong. År 1989 ändrades vägsträckningen, vilket medförde att endast ett fåtal av ristningsytorna (1-4 och 21) kom att beröras av vägbyggnationen.

Bildytorna ligger på granithällar på krönet av en svag höjdrygg. Impedimentet var vid undersökningstillfället bevuxet med buskar och enstaka träd. Hällarna var till stora delar täckta med gräs och mossa, endast ett fåtal av ristningarna kunde urskiljas före avtorvningen.

Vid Riksantikvarieämbetets inventering år 1979 registrerades sju skilda ytor med hållristningar, totalt 69 figurer. I samband med UVs undersökningar ökade antalet figurer till 163 stycken fördelade på 23 olika ytor. Samtliga av de tidigare registrerade

figurerna kunde lokaliseras. Bildytorna ligger mellan 23,75 och 25,71 m ö h fördelade på såväl de nordöstra som de sydvästra sidorna av hällarna. I de sydöstra delarna fanns inga hållristningar. Detta kan möjligen bero på att hällarna där ligger på en lägre nivå och att de släta ytorna är få.

Den vanligast förekommande figurtypen i Herrebro är skålgropar, 63 stycken, därefter skepp, 45 stycken, och fotsulor, 33 stycken. Dessutom finns det djurfigurer, adoranter, ramfigurer, punktcirklar, rännor, slipade ytor och några till formen obestämbara figurer.

Samtliga figurtyper är vanliga i Norrköpingstrakten med undantag av de sju hornbeprydda adoranterna (se hållristningsyta 13, fig 24, s 26-27). Nedan redovisas planer på samtliga hållristningar. En tabell över ristningarnas djup, bredd och deras nivåangivelser finns i bilaga 3, s 77ff.

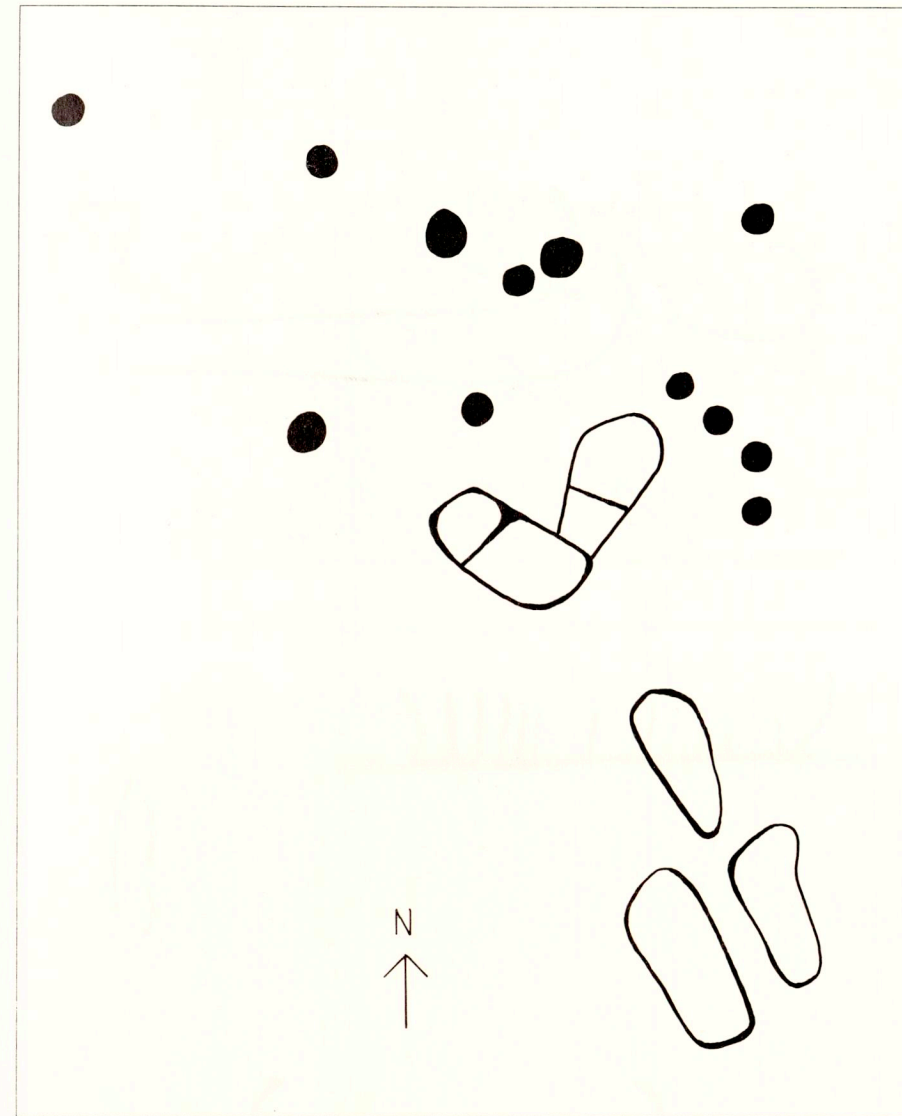

Fig 12. Ristningsyta 2.
Fotsulor och skålgropar.

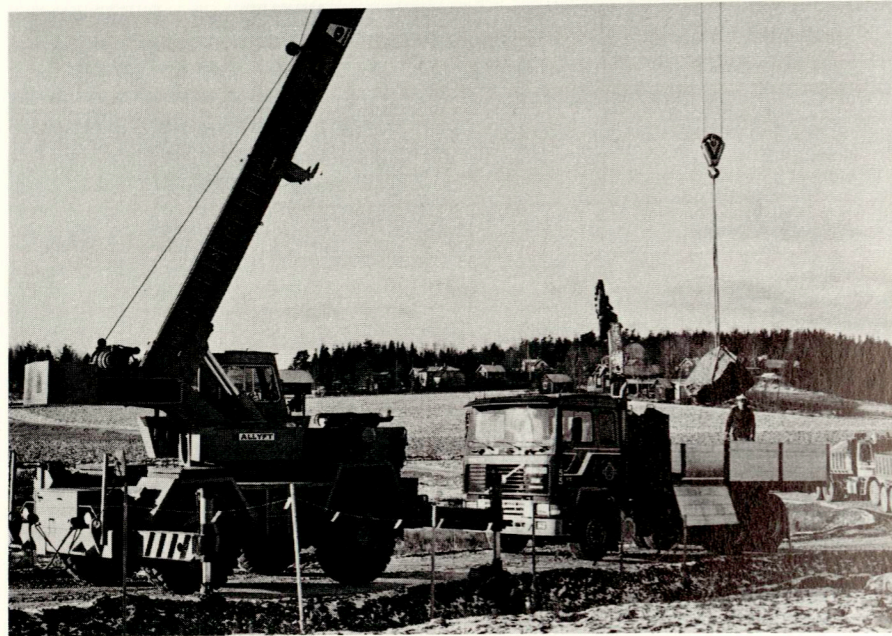

Fig 57-58. De större stenblocken lyftes med hjälp av en kranbil och de mindre med en lastbilskran, upp på ett lastbilsflak, för vidare transport till Norrköping, där de tills vidare är magasinerade genom Norrköpings stadsmuseums försorg. Ristningsyta 2. Foto av Rikard Hedvall.

Undersökning av anläggningar och kulturlager

Totalt undersöktes 80 anläggningar och två områden med kulturlager. På norra sidan om impedimentet, nedanför hållristningsytorna 16 och 13 fanns tre gropar. I övrigt påträffades inga anläggningar på denna sidan om hållarna.

Vid hållristningsyta 2 låg ett svagt kulturpåverkat myllalager med kol, sot och bränd lera. Lagret var upp till 0,15 m tjockt och ca 60-70 m². Det innehöll enstaka fynd av keramik, bland annat en skärva AII-gods, en brodd, en pryl och en ringnål. Dessutom gjordes fynd av bränd lera och ben. Under kulturlagret låg två härdar, fem gropar, en ränna, en sotfläck och en mörkfärgning. Skrevorna i anslutning till hållristningsytorna gav inga fynd, endast spridda träkolsbitar påträffades.

I västslutningen ned mot Herrebrokärret fanns ett sextiototal anläggningar, främst koncentrerade till den södra delen av grävningssytan. Anläggningarna utgjordes av en ugn, 16 härdar, elva sotfläckar, 20 gropar varav sex är tolkade som kokgropar, åtta stolphål och två mörkfärgningar.

Ugnen (A45) låg i södra delen av området, där slutningen är som kraftigast. Anläggningen bestod av en oval grop fylld med bränd lera. I direkt anslutning till denna fanns två kantställda stenar och ett antal mindre skärviga stenar. Den brända leran har troligtvis utgjort någon form av överbyggnad eller väggkonstruktion till ugnen. Inga fynd gjordes i anläggningen, varför man inte med säkerhet kan säga något om ugnens användningsområde.

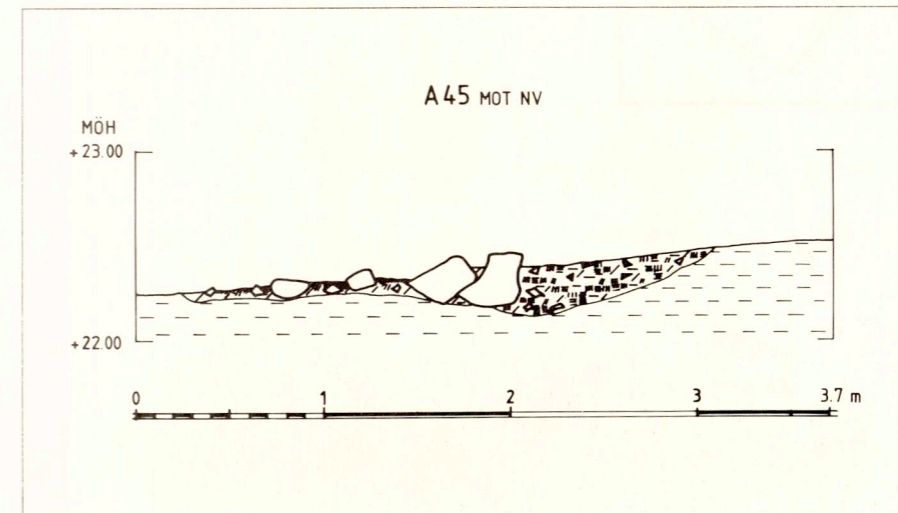

Fig 59. Anläggning 45, en ugn, i profil mot nordväst.

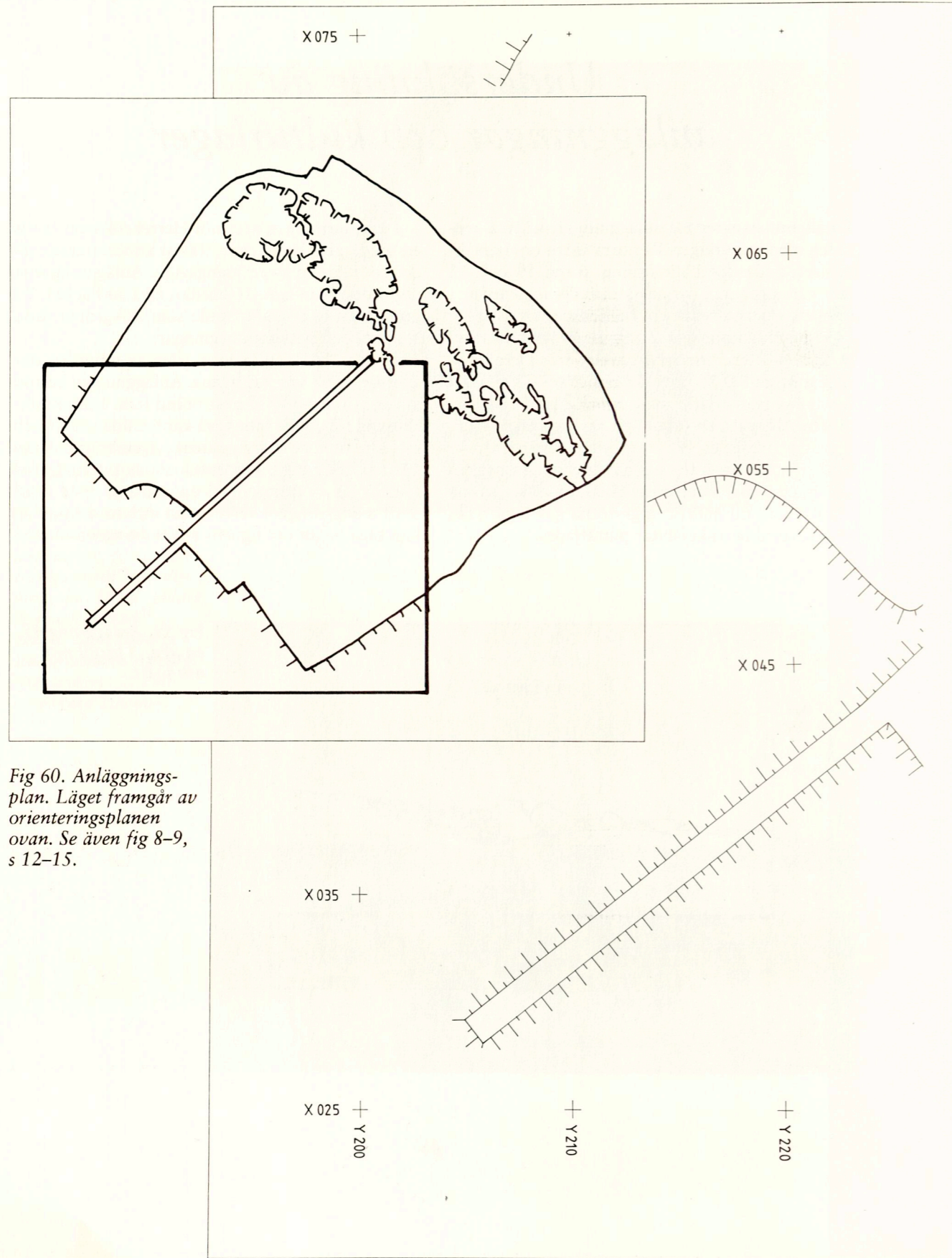
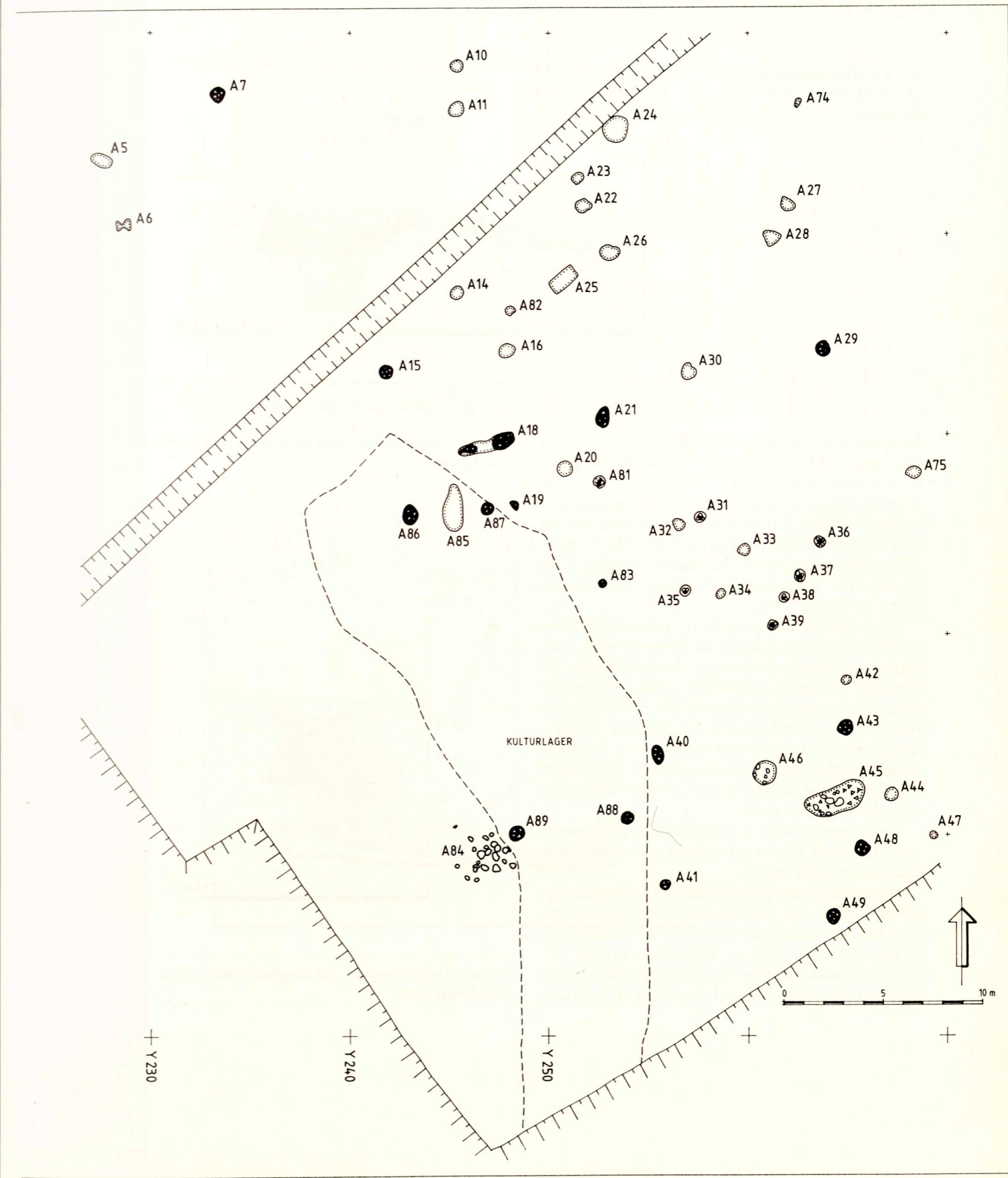

Fig 60. Anläggningsplan. Läget framgår av orienteringsplanen ovan. Se även fig 8-9, s 12-15.

I kanten av Herrebrokärret fanns ett kulturlager, ca 250 m² stort och upp till 0,3 m tjockt. Lagret bestod av något myllig lera med kol och stora mängder skärvig sten och får närmast betraktas som ett homogent avfallslager. Mot kärret ökade inblandningen av torv.

Kulturlagret fortsätter utanför undersökningsområdet. En provundersökning sommaren 1990 visade att det fortsätter ca 25 m söderut. Vid okulärbesiktning syns spår av kulturlagret i form av sot och skärvig sten i åkern ytterligare ca 80 m söderut (se fig 65, motstående sida).

Kulturlagret innehöll en ansevärd mängd fynd, bl a keramik, pärlor, järnföremål, järnslag och väl bevarade djurben. De daterbara fynden är från yngre järnålder. Under lagret låg fyra härdar och en grop. I direkt anslutning till kulturlagret, ut mot kärret, låg en samling 0,2–0,4 m stora stenar (A84) som kan ha utgjort ett fundament till en mindre brygga.

Slutligen kan det sägas att anläggningsintensiteten ökar söderut och att kulturlagret fortsätter åt samma håll. Den utgrävda ytan utgör ett utkantsområde av ett större komplex.

BETECKNINGAR

	KULTURLAGER
UNDERSÖKT 1988 - 1989
	KULTURLAGER
FÖRUNDERSÖKT 1990
	KULTURLAGER
SYNLIGT VID OKULÄRBESIKTNING
	GRÄNS FÖR UNDERSÖKT YTA

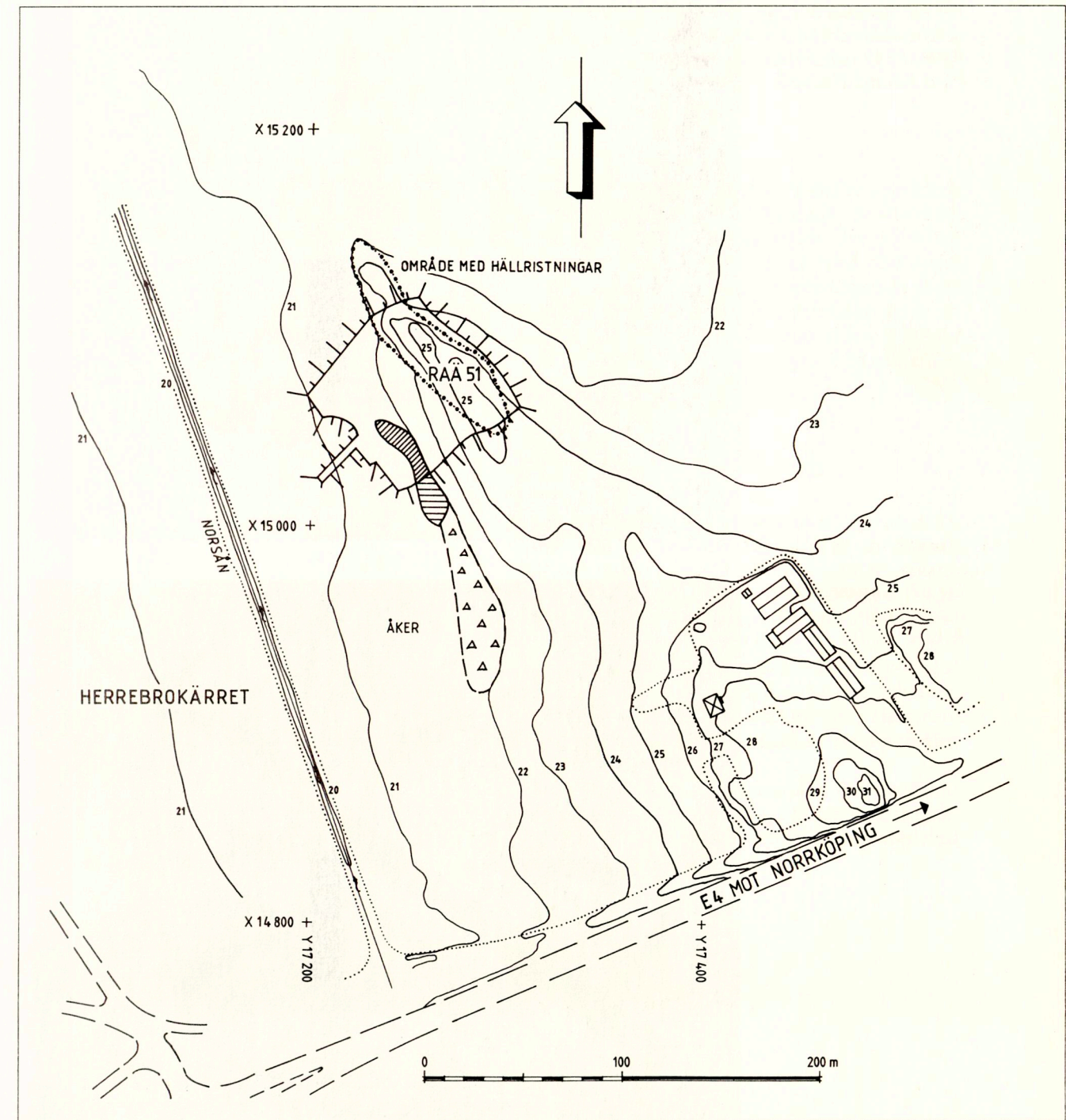

Fig 65, motstående sida. Plan över undersökningsområdet.

Sammanfattning

Undersökningsområdet ligger på en höjdrygg som delvis utgörs av berg i dagen och omges av uppodlad slättmark. Området har utgjort en udde i det numera utdikade Herrebrokärret. I den närmaste omgivningen finns ett tiotal registrerade fornlämningar, samtliga hållristnings- och skålgropsförekomster.

Inom det undersökta området finns en hållristningslokal, RAÅ 51. Vid Riksantikvarieämbetets inventering år 1979 registrerades 69 figurer på sju skilda ytor. Efter UVs undersökningar ökade antalet figurer till 163 stycken fördelade på 23 olika ytor. De figurer som förekommer är skålgropar, skepp, fotsulor, djurfigurer, hornbeprydda adoranter, ramfigurer och punktcirklar. Ett mindre antal bilder, som direkt skulle komma att beröras av vägbygget, sprängdes loss ur berget och förvaras nu på Norrköpings museum.

Vid undersökningen påträffades ett åttiotal anläggningar samt ett 250 m² stort kulturlager i kanten av kärret. Anläggningarna bestod till största delen av härdar, gropar och kokgropar. Dessutom fanns en eventuell smideshärd, en ugn, en kolningsgrop och en mindre stenpir ut i kärret. Med undantag av enstaka stolphål tillhörande en enklare bodbyggnad eller vindskydd fanns inte några spår av bebyggelse på platsen.

Kulturlagret i kärrikanten var upp till 0,3 meter tjockt och innehöll rikligt med skärvig sten och kol. Lagret fortsätter söderut utanför undersökningsområdet åtminstone ytterligare ca 100 meter. Den undersökta delen av kulturlagret är belägen i dess norra utkant och utgör endast en mindre del av den totala utbredningen.

Fyndmaterialet, som till största delen är funnet i kulturlagret, utgörs av glaspärlor, glasmosaiker för tillverkning av pärlor, järnkniivar, broddar, båtningar,

en navare, järnslag, brynen, flinta, bennålar, ett förarbete till en kam och keramik, bland annat en skärva Östersjökeramik. Dessutom fanns det en tämligen stor mängd djurben från nöt, häst, svin, får/get och fågel. En stor del av benen är slaktavfall, vilket tyder på att de konsumerats på platsen.

Fynden visar på pärltillverkning och smidesverksamhet. Dessutom ger förarbetet till en kam och bennålarna en indikation om ben och hornhantverk. Navaren och båtningarna antyder att reparationsarbeten av båtar förekommit. Pärltillverkning och kammakeri är hantverk som under yngre järnålder har förekommit på handels- och marknadsplatser.

Fynden dateras i huvudsak till vendel- och vikingatid. Dateringen styrks av ¹⁴C-resultaten som alla är från järnåldern med en äldsta datering till 40 e Kr ±170 och med en yngsta datering till 1015 e Kr ±65, med en tydlig tyngdpunkt på 700-talet e Kr. Anmärkningsvärt är att varken fyndmaterialet eller ¹⁴C-värdena går att relatera till bronsålder eller hållristningslokaler.

Kulturlagret fortsätter söderut och anläggningsintensiteten ökar åt samma håll, vilket visar att den undersökta ytan utgör ett utkantsområde av ett större komplex.

Fyndsammanställningen i Herrebro påminner om materialen på handels- och marknadsplatser från yngre järnålder, t ex Paviken på Gotland, om än i mindre skala. Området är ur kommunikationssynpunkt fördelaktigt beläget i skärningen mellan vattenled och landväg. Dessutom har platsen legat centralt i bygden på gränsen mellan två socknar och i närheten av tre häradsgårder.

Allt detta sammantaget gör att vi tolkar det utgrävda området som ett utkantsområde av en marknadsplats från yngre järnålder.

Summary

The excavation area is situated on a ridge consisting partly of exposed bedrock. It is surrounded by cultivated flat land. The area once comprised a peninsula in the now reclaimed Herrebro Fen (Herrebrokärret). There are some ten registered archaeological monuments in the immediate vicinity; all are rock-carvings or cup-mark occurrences.

Within the excavated area there is one rock-carving, ancient monument 51. During the field monument survey conducted by the Central Board of National Antiquities (RAÅ) in 1979 69 figures on seven different surfaces were registered. After excavations by the Archaeological Excavations Department (UV) in 1988–89 the number of figures has risen to 163 on 23 different surfaces. The following figures occur: cup-marks, boats, foot motifs, animals, horned human figures in worship, net motifs and dot-in-circles. A few rock-carvings that were to be directly affected by the road construction were blasted from the bedrock and are now stored at Norrköping Museum.

Some eighty features and occupational debris covering an area of 250 square metres at the edge of the fen were encountered during the excavation. In the main, the features consisted of hearths, pits and earth ovens. In addition, a possible smithing hearth, a furnace, a charcoal pit and a small stone pier were recorded. The only traces of buildings found at the site consisted of sporadic postholes belonging to simple sheds or wind-shelters.

The occupation deposit at the edge of the fen was up to 0,3 m thick and contained a large amount of fire-cracked stone and charcoal. The deposit continues to the south outside the excavation area for at least another 100 m. The excavated area of the occupation deposit accounts for a minor portion only of its total extent and it is situated on the northern margin of the deposit.

Finds, mostly originating from the occupation deposit, consist of glass beads, glass mosaic for the

production of beads, iron knives, crampons, boat rivets, an auger, iron slag, hones, flint, bone pins, a comb preform and pottery including a sherd of Baltic ware. In addition, a relatively large number of animal bones from cattle, horse, pig, sheep/goat and birds were found. A large proportion of the bones comprised butchering debris, indicating that the animals were consumed on site.

Finds provide evidence of bead-making and smithing. The comb preform and the bone pins also suggest the occurrence and bone- and antler-working. The auger and boat rivets indicate that boats were repaired here too. Bead- and comb-making are crafts that were practised at trade- and market sites during the Late Iron Age.

The finds date mainly from the Vendel and Viking periods. This dating is confirmed by results of radiocarbon analysis, all radiocarbon dates being from the Iron Age. They range from 40 AD ±170 to 1015 AD ±65 with a clear emphasis on the 8th century AD. It is extraordinary that neither the archaeological assemblage nor the radiocarbon dates can be related to the Bronze Age or the rock-carving.

The occupation deposit continues to the south and the density of features increases in the same direction. This shows that the excavated area is situated on the periphery of a larger archaeological complex. Albeit on a smaller scale, the composition of the assemblage at Herrebro is reminiscent of that from Late Iron Age trading posts or markets, e.g. Paviken in Gotland. As far as transport routes are concerned, Herrebro is advantageously situated at the meeting point between waterways and land routes. What is more, the site is located at the centre of an area between two parishes and in the vicinity of three hundred (härad) borders.

All these factors together suggest that the excavated area can be interpreted as the edge of a Late Iron Age market.

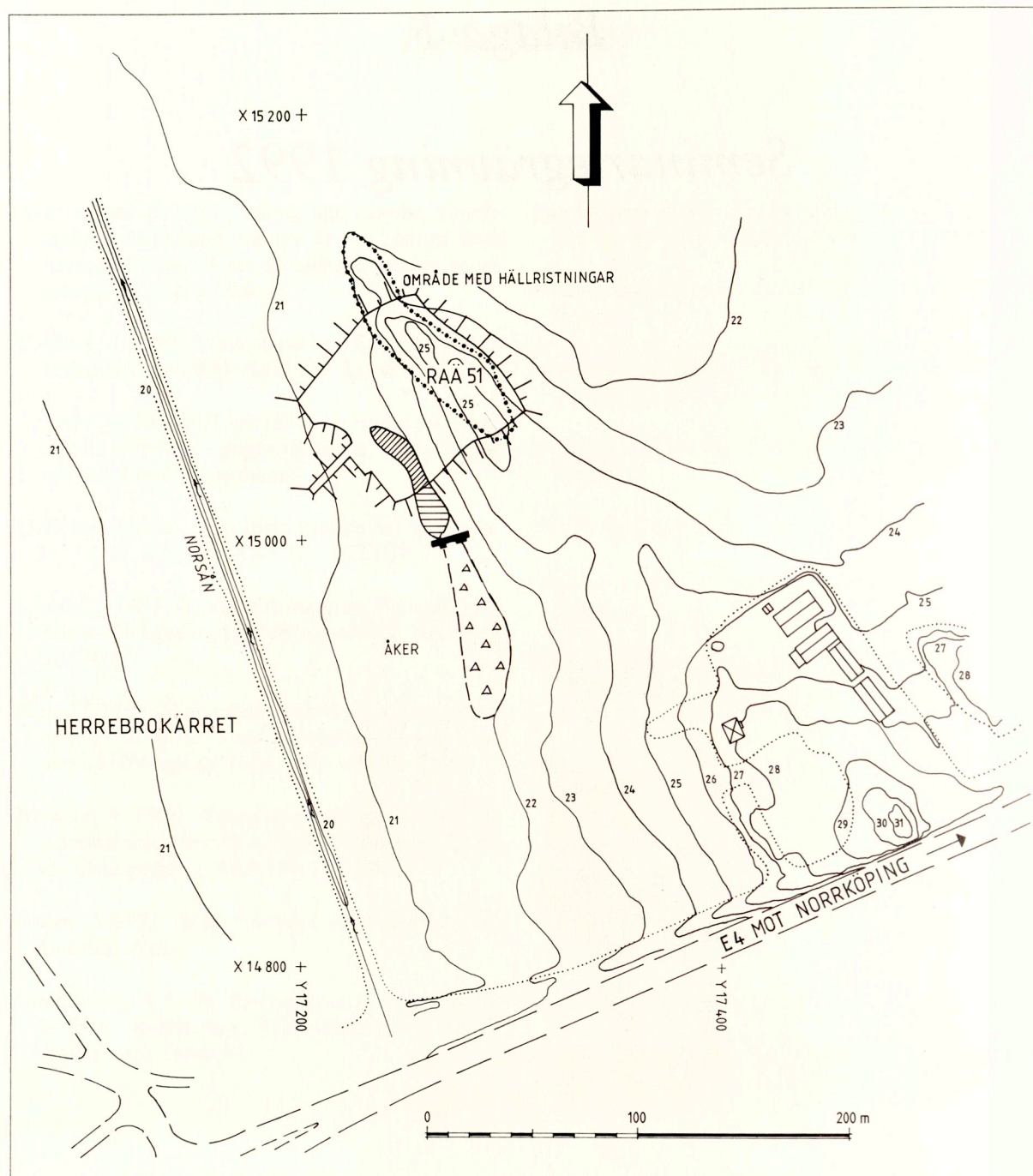

Fig 74. Plan över undersökningsområdet.

Inledning

Under två veckors tid sommaren 1992 utfördes en seminariegrävning vid Herrebro.

Ansvariga för undersökningen var Karin Lindeblad och Ann-Lili Nielsen från UV Mitt i Linköping. Seminariegrävningen utfördes i samarbete med arkeologistuderanden från Studieförbundet i Linköping.

Linköping i januari 1993
Karin Lindeblad & Ann-Lili Nielsen

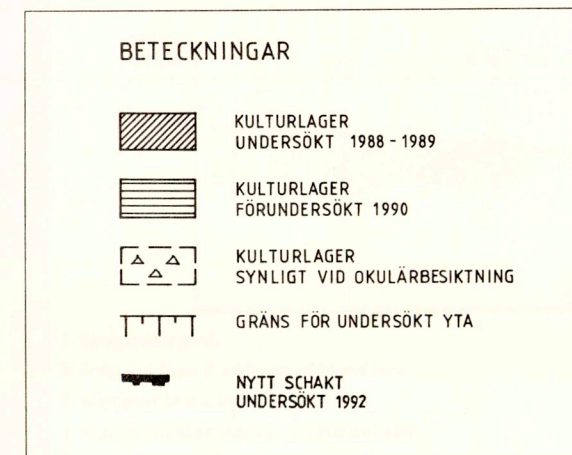
Målsättning och metod

Målsättningen inför undersökningen var att se

- om det tidigare påträffade kulturlagret fortsatte söderut
- om kulturlagret ändrade karaktär
- om nya hantverk kunde konstateras, eller om spåren efter de tidigare funna hantverksaktiviteterna ytterligare kunde förstärkas.

Av praktiska skäl lades schaktet intill den kommande motorvägen, eftersom det från hösten 1992 i stort sett kommer att vara omöjligt att arbeta så nära vägen. Schaktet lades vinkelrätt mot kulturlagret för att få en uppfattning om dess bredd och dess avslutning ner mot Herrebrokärret.

Undersökningsytan torvades av för hand eftersom inga medel fanns för avbanning med maskin. Området grävdes sedan med samma metod som vid föregående undersökning, dvs i rutor om 2x2 meter och i 10 centimeter tjocka stick.

Undersökningsresultat

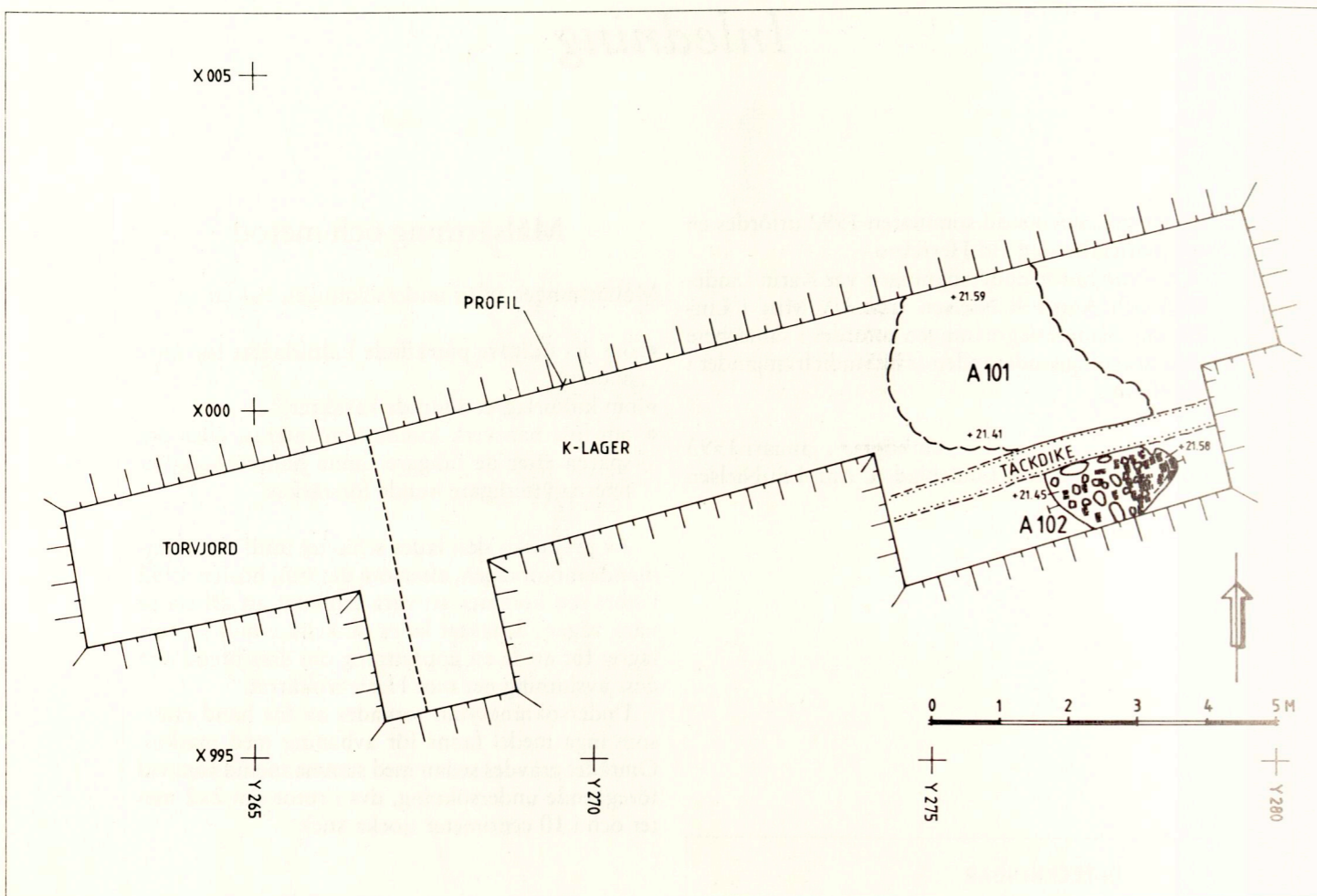

Fig 75. Schaktplan över undersökningsområdet.

Den sammanlagda ytan uppgick till ca 50 m². Kulturlagret bestod, liksom den under åren 1988–89 undersökta delen, av något myllig lera med inslag av kol. Däremot var mängden skärvig sten betydligt mindre än i det tidigare undersökta området. Kulturlagret var lika brett som tidigare, ca 10 m, men något tunnare, ca 0,2 m tjockt.

Vid 1992 års undersökning kunde den tidigare strandlinjen mot Herrebrokärret väl urskiljas, dels genom ett tydligt skilje mellan ler- och torvjord dels genom att mängden skärvig sten markant avtog ner mot kärret (se fig 74, s 64 och fig 75, s 66).

I direkt anslutning till kulturlagret i den östra delen fanns två anläggningar: A101 och A102. Anläggning 102 var en smideshärd med väggar av lera. Den bestod i östra delen av en nedgrävd grop som var helt täckt av de infallna lerväggarna (se fig 76, nedan). I västra delen var gropen betydligt flack-

are. I övergången mellan gropen och den flackare delen fanns två ca 0,2 m stora stenar, som kan ha utgjort någon form av blästergång. Intill härden fanns en stenpackning, A101, med skärvig och rundad sten. Stenpackningen fortsatte in i norra schaktväggen. Stenarna var 0,05–0,3 m stora och störst i östra delen.

Under stenarna fanns trärester, som kan vara rester av en risbädd. Stenpackningen har troligen fungerat som en arbetsyta till smideshärden, anlagd med de rundade stenarna och sedan påbättrad med skärvig sten från smidet. I härden och på stenpackningen fanns ett fyrtiotal järnföremål, slagg, eldslagningsflinta och två brynen.

Inga stolphål eller andra fundament till väggar och tak fanns i anslutning till anläggningarna, vilket tyder på att verksamheten skett utomhus.

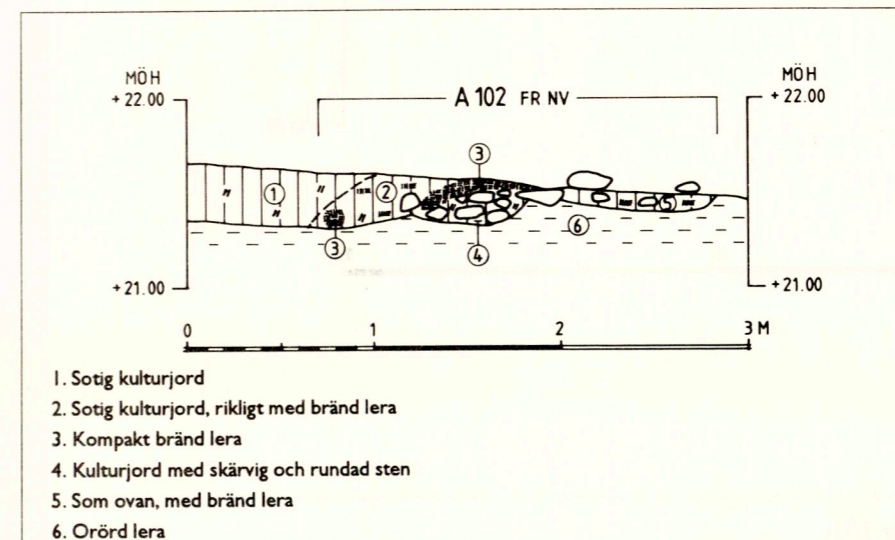

Fig 76. Profil av anläggning 102.

Keramik

Endast sex skärivor keramik framkom. Dessa är alla mycket fragmentariska, odekorerade och av allmän förhistorisk karaktär.

Ben

Benmaterialet är ännu inte analyserat, men är summariskt genomgången av Monika Jansson, UV Mitt i Linköping. Materialet verkar ha samma sammansättning som från den tidigare undersökta ytan, dvs häst, får, get, svin och nöt. Benen är även som tidigare, till största delen slaktavfall.

Datering

De daterande föremålen som hittats vid årets undersökning är en sporre i järn, ett ringspänne i brons och en röd opak tunnformig pärla. Dessa föremål dateras till vendeltid och vikingatid. Föremålen från tidigare undersökningar i Herrebro har även de en tyngdpunkt på vendel- och vikingatid.

Fyndmaterialet tyder med andra ord på att platsen för 1992 års undersökning sammanfaller tidsmässigt med den tidigare undersökta ytan.

¹⁴C-analys

Ett ¹⁴C-prov lämnades för analys till BETA ANALYTIC INC i Florida. Provet var från A102 och gav en mycket förbryllande datering till 1470 ±150. Ingenting i fyndmaterialet som har en direkt koppling till A102 styrker dock en sådan datering. Ytterligare ett ¹⁴C-prov skickades för analys. Kolprovet är taget i den direkt anslutande stenpackningen A101, och gav en datering till 730 ±120, vilket överensstämmer väl med dateringen av fyndmaterialet.

Diskussion

Cirka 250 m² kulturlager undersöktes under 1988–89 i Herrebro. 1992 års grävning motsvarar ca en femtedel av tidigare undersökt del, dvs ca 50 m².

Den del av kulturlagret som undersöktes 1988–89 innehöll avfall från olika hantverk såsom smide, pärltillverkning och ben/hornhantverk. Karaktären på kulturlagret visar att området fungerat som en avfallsplats med fynden jämnt fördelade över hela den undersökta ytan.

1992 års grävning visar fyndmässigt en betydligt mer enhetlig bild av ett hantverk med dess anläggning och avfall samlat till en begränsad yta. Smideshärden, A102, och merparten av järnföremålen låg samlat inom ett område på ca 4×4 m.

Även om den nu undersökta delen endast utgör en femtedel av tidigare undersökt yta ger ändå koncentrationen av järnföremål, brynen och eldslagningsflinta kring smideshärden, och den så gott som totala avsaknaden av andra fynd, en antydning om att marknadsplatsen varit organiserad med hantverken indelade i skilda områden.

Givetvis ger denna undersökning endast en fingervisning om en mer fast organiserad verksamhet i Herrebro, en hypotes som möjligen framtida undersökningar kan bekräfta.

Sammanfattning

Sommaren 1992 undersökte UV Linköping i samarbete med arkeologistuderande från Studieförbundet delar av den tidigare undersökta marknadsplatsen vid Herrebro i Borgs socken i Östergötland.

Målsättningen med årets undersökning var att se om det tidigare undersökta kulturlagret fortsatte söderut och om det i så fall ändrade karaktär, samt om nya hantverk kunde konstateras.

Den sammanlagda ytan som undersöktes år 1992 var ca 50 m², motsvarande ca en femtedel av tidigare undersökt del. Vid årets grävning kunde den tidigare strandlinjen vid Herrebrokärret väl urskiljas som ett tydligt skilje mellan ler- och torvjord. Kulturlagret var år 1992 lika brett som vid den tidigare undersökningen, ca 10 m, men något tunnare, ca 0,2 m tjockt.

I direkt anslutning till kulturlagrets östra del fanns två anläggningar förknippade med smidesverksamhet, en smideshård och en intilliggande

stensatt arbetsyta. I och i anslutning till dessa hittades en mängd järnföremål, i form av nit- och spikdelar, en vikingatida sporre samt ämnesjärn. Dessutom fann vi ett slutet ringspänne i brons som kan dateras till sen vikingatid – tidig medeltid. Här hittades också ett tiotal bitar av eldslagningsflinta och två brynen.

Jämfört med tidigare undersökningar i Herrebro visar årets grävning en fyndmässigt betydligt mer enhetlig bild av ett hantverk med dess anläggning och avfall till en begränsad yta. En möjlig tolkning av detta är att den yta som undersöktes 1988–89 fungerat som ett område där avfallet dumpades, medan de egentliga hantverksområdena ligger längre söderut, i det område som nu undersöktes.

1992 års undersökning ger också en fingervisning om hur verksamheten i Herrebro kan ha varit organiserad, med de olika hantverken indelade i skilda områden. Detta får ses som en lämplig arbetshypo-

1988-89 års undersökningar

Länsstyrelsens dnr: lstn beslut 220-12389/89.
Riksantikvarieämbetets dnr: 6870/89.
Tidsperiod: 12 september – 18 november 1988 och
24 april – 2 juni 1989.

Personal: Ansvarig fältarbetsledare försteantikvarie
Karin Lindeblad. Amanuenser: Thomas Eriks-
son, Louise Evanni, Annika Helander, Anders
Kaliff och Ann-Lili Nielsen.

Läge: ekonomiska kartans blad 8G 8d och 8G 9d.
Koordinater: x14995 y17260.

Koordinatsystem: Norrköpings.

Höjdsystem: Rikets 1900.

Undersökt yta: 5 600 m².

Arkivmaterialet förvaras i Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA) i Stockholm. Materialet består av anläggningsbeskrivningar, beskrivningar av hållristningarna, fyndregister, fotomaterial (Unr 1267:1-194), planritningar, profilritningar, pollenanalys-, metallkonserverings- samt osteologiska rapporter.

Fynd: förvaras på SHM i Stockholm. Metallföremålen har konserverats av Annmarie Christenson vid Riksantikvarieämbetets institution för konservering, metallenheten (RIK, Stockholm).

Flyttning och borttagande av hållristningsytor och skålgropar

Länsstyrelsens dnr: lstn beslut 220-12389/89.
Riksantikvarieämbetets dnr: 6870/89.

Tidsperiod: arbetet med bortspjälkningen tog nio dagar och utfördes under tiden 15-23 november 1989. Antikvarisk dokumentation den 13 och 24 november 1989.

Personal: Ansvarig; förste antikvarie Ragnhild Fernholm. Annan antikvarisk personal; Peter Zetterlund och Rikard Hedvall samt Kenneth Svensson och Leif Karlenby som utförde släpljusfotograferingen. Bortspjälkningen av ristningarna utfördes av stenhuggarna Göran Andersson och Ivar Edvardsson från Bohuslän.

Arkivmaterialet förvaras i Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA) i Stockholm. Materialet består av svartvita fotografier (U1381:1-41). Cirka 5,5 timmar oklippt videofilm förvaras tills vidare på RAÄ Linköpingskontoret. De tillvaratagna ristningarna och gipsavgjutningarna förvaras på Norrköpings Stadsmuseum.

1992 års seminariegrävning

Seminariegrävning med UV-personal i samarbete med arkeologistuderande från Studieförbundet i Linköping.

Tidsperiod: 22 juni – 7 mars 1992.

Personal: Förste antikvarierna Karin Lindeblad och Ann-Lili Nielsen.

Läge: Ekonomiska kartans blad 8G 8d och 8G 9d.

Koordinater: x14 995 y17 260.

Koordinatsystem: Norrköpings.

Höjdsystem: Rikets 1900.

Undersökt yta: 50 m².

Arkivmaterialet förvaras i Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA) i Stockholm. Materialet består av anläggningsbeskrivningar, fyndlista samt plan- och profilritningar.

Fynd: förvaras på SHM i Stockholm.